

Dialogoog in plaats van dogma

De afgelopen zomer heeft de redactie van Christen Democratische Verkenningen een interessant nummer gewijd aan de plaats en de toekomst van de christen-democratie. De ingezonden beschouwingen getuigden van een grote ideeënrijkdom en logenstrafden iedereen die vindt dat de rogge bij ons nog altijd dun is. Tevens maakten de diverse artikelen zichtbaar dat het water van de christen-democratie door een brede bedding stroomt, waar voor een variatie aan opvattingen ruimte is. Zo hoort het ook bij een beweging die midden in de samenleving staat en die vanuit vaste waarden liever de dialoog zoekt dan het dogma vindt. Dit laatste - dialoog in plaats van dogma - vind ik essentieel en wanneer ik hier mijn visie neerleg dan gebeurt dat met de uitdrukkelijke provisie dat wij een partij van discussie en vrije meningsvorming willen zijn.

Er is in de nasleep van de voor ons slecht afgelopen verkiezingen van 6 mei veel gesproken over het imago van het CIDA. Hoewel ik het imago-vraagstuk niet uit de weg ga - ik kom er straks op terug - gaat daar mijns inziens veel aan vooraf. Imago laat zich voor wasmiddelen misschien manipuleren maar voor een open, democratische partij is imago de toekomst van een aantal ontwikkelingen binnen en buiten de partij die van veel

Mr. J.G. de Hoop Scheffer

wezenlijker betekenis zijn. Imago is buitenkant, is een afgeleide. Waar het om gaat is de identiteit van een partij, om de binnenkant. Wie zijn we? Wat onderscheidt ons van anderen? Wat willen we? Wat kunnen we? Voor mij staat buiten kijf dat het Christen-Democratische Appel een volkspartij midden in de samenleving is. De C van christen willen wij niet verliezen, maar wij zijn daarmee nog geen getuigenispartij. Natuurlijk zou men kunnen be-

weren dat de C eigenlijk voor *community* zou moeten staan of voor centrum of voor cohesie. Maar dat is me te weinig en het doet, zo meen ik, ook geen recht aan wat ons binnen het CDA bindt. Voor mij staat de C in ons CDA voor het christelijk-joods-humanistische erfgoed, waarbinnen wij zijn geworteld. Dit erfgoed aanvaarden wij niet alleen als een gegeven - dat geldt immers voor diverse andere partijen ook - maar wij willen het koesteren. Is er dus voor een hindoe of een moslim geen plaats in onze beweging? Zeker wel, maar dan ga ik ervan uit dat hij of zij geïntrigeerd is door het erfgoed waar wij voor staan - een erfgoed dat in zijn praktische uitwerking overigens geen exclusief westerse aangelegenheid hoeft te zijn. Vanuit dit erfgoed zijn wij ook wars van elke vorm van, al dan niet religieus bepaald, fundamentalisme. Wij zijn ook geen kerkelijke partij. Als de bisschoppen of de Raad van Kerken opvattingen over maatschappelijke problemen te berde brengen dan zullen wij net als andere partijen goed luisteren, maar ook wij zullen het soms oneens zijn met hun opvattingen, hoezeer wij hun motieven respecteren.

Omdat wij ons erfgoed koesteren als een bron van inspiratie, hebben wij een extra antenne ontwikkeld voor ethische vraagstukken. Deze zijn vaak de vraagstukken van de post-industriële tijd en ook dat maakt ons tot een moderne beweging. Thema's als euthanasie, abortus, de 24-uurseconomie, de lifestyle-geneesmiddelen, het gezin - het zijn allemaal onderwerpen, waar wij behoedzaam, gretig en grondig over nadenken. Zoals wij dat doen over het zich thuis voelen in de buurt, een goede samenleving voor onze kinderen achterlaten, respect hebben voor medemensen, respect voor de publieke

ruimte die schoon en veilig moet zijn. De overheid als schild voor de weerlozen maar ook en vooreerst de eigen verantwoordelijkheid en inzet van de burger.

Wij moeten ons dienstbaar maken aan de samenleving, dienstbaar maken aan het publieke debat. Daar heeft het CDA als het goed is een toegevoegde waarde in vergelijking met andere partijen. Deze dienstbaarheid betekent echter niet dat we moralistisch-beleidend of pedant van bovenaf mogen verordonneren hoe het moet. Een thema als euthanasie bijvoorbeeld is te subtiel, te precair om simpelweg te kunnen reageren met glasharde geboden of verboden, laat staan dat de bijbel voor eenduidige recepten zorgt. Nee, onze kracht moet bij zulke onderwerpen liggen in onze kennis van zaken, onze weigerachtigheid om met alle modieuze winden mee te waaien, onze vaardigheid om de discussie op een verantwoord niveau mee te voeren en tenslotte een consensus te vinden. En dat alles vanuit de ethische kaders die ons vanuit onze wortels worden aangereikt. Ook met een zekere schroom, in het besef dat formele regels geen oplossing bieden voor persoonlijk leed. In onze ijver het waardendebat aan te jagen wekken we soms misverstanden. Ik zal er één noemen die illustratief is voor het feit dat we soms wat teveel beleidend-van-bovenaf overkomen. Wij verzetten ons tegen de 24-uurseconomie. Het idee erachter is helder en ik steun dat van harte: voor ons bestaat de kwaliteit van het bestaan ook in de mate waarin mensen tijd hebben voor elkaar, voor opvoeding, voor kerk, voor nabuurschap, voor sport, voor natuur. Het mag niet zo zijn dat we in een economie verzeild raken, waarin iedereen de hele dag haast heeft, van klant naar

cliënt holt en in elke conversatie nog wordt onderbroken door de mobiele telefoon.

Hiervan ben ik ten diepste overtuigd. Desondanks of juist daardoor hebben we ons zo sterk verzet tegen de 24-uurseconomie. Toch kan ik me o zo goed voorstellen dat een jonge vader of moeder het met mijn gedachtingang roerend eens is, maar tegelijkertijd niets moet hebben van de uitwerking van ons standpunt inzake de 24-uurseconomie. Immers voor deze jonge vader of moeder kan het buitengewoon handig zijn om bijvoorbeeld 's avonds te werken, of op zaterdag, en dus op andere momenten tijd beschikbaar te hebben voor kind of buurtwerk. Misschien moet één van hen wel op zondag werken op de tram, of in het ziekenhuis. Ook daarvoor kiest men zelf. Met andere woorden: in plaats van duidelijk te maken dat we de burgers het recht op flexibiliteit en op vrije tijd zoveel mogelijk willen aanbieden, wekken wij soms indruk van bovenaf te willen aangeven op welke tijdstippen van de dag zij geacht worden de boodschappen te doen en wanneer niet. Dat is betutteling van gisteren, niet de kwalitatieve samenleving van morgen. Maar: wij hebben er oog voor dat vele mensen snakken naar een gemeenschappelijk moment van bezinning, rust en vrijheid, inderdaad op de zondag en dat vereist politieke keuzen. Laat de zondag zondag blijven. De meeste mensen zullen ervoor kiezen op die dag niet te werken. Ook met hen mogen we best rekening houden. Eenvoudiger gezegd: oog voor de ander.

Plaatsbepaling

Het CDA wil een moderne volkspartij zijn. Daaruit vloeit voort dat allerlei klassieke begrippen een actualisering

verdienen en dat algemeen geformuleerde beleidsuitgangspunten met concrete politieke keuzen worden belegd. Vluchten kan niet meer.

Wij schamen ons er niet voor een burgerlijke partij te zijn. Burgerlijk dan in de zin dat we begrippen als spaarzaamheid, ijver, trouw, loyaliteit en deugdzzaamheid niet als achterhaald of ouderwets terzijde schuiven. Maar wat we niet willen zijn is burgerlijk in de zin van bekrompen. Dat past niet in een partij die midden in een dynamische samenleving wil staan en dat past niet bij politici met een gezonde nieuwsgierigheid voor de veranderingen in de wereld.

In het politieke spectrum willen wij de partij van de samenleving zijn. Van relatief autonome organisaties van onderwijs (inclusief ouderverenigingen), van arbeid (werkgevers en werknemers), van welzijn, van kunst en cultuur, waarin burgers hun initiatieven kunnen ontplooiën en hun rechten koppelen aan plichten. De geëmancipeerde burgers organiseren zich steeds vaker rondom bepaalde *single issues* die hun ter harte gaan. Verzoening van tegenstellingen tussen zulke bewegingen en tussen hen en de politiek is voor ons belangrijk en de wijze waarop dat moet gebeuren ook, namelijk in een voortdurende dialoog en via de diverse netwerken waarin de moderne samenleving zich manifesteert.

De markt achten wij een hoog goed. Daar ontwikkelt de samenleving dynamiek, daar creëert ze waarde en verbetert ze levensomstandigheden. Maar in een sociale markteconomie is de markt voor ons geen doel op zichzelf, maar een middel. De markt en dan vooral de vrije markt staat ook voor uitwassen, voor een vorm van materialisme en

egoïsme die de samenleving ondermijnt. De vrije markt heeft recentelijk tot misstanden geleid, tot luchtkastelen vol financiële derivaten en tot minachting voor maatschappelijke en langere termijn verantwoordelijkheid.

Overheid en burger

Voor de overheid zien wij blijvende kerntaken. Over de omvang van zulke kerntaken kan een samenleving afhankelijk van de omstandigheden en de tijdgeest van mening verschillen, maar het staat voor mij buiten kijf dat we dringend behoefte hebben aan een gezaghebbender overheid. Begrijp mij goed, ik bepleit hier bepaald geen etatisme, waarbij de overheid zich omwille van zichzelf, haar eigen bureaucratie en omwille van de economische herverdeling alleen maar nieuwe taken toedent. Nee, een gezaghebbende overheid, een

betrouwbare overheid is essentieel om een samenleving goed en leefbaar te houden. Het is dus dringend noodzakelijk dat politie en justitie meer respect verwerven en gezag afdwingen. Het is dringend noodzakelijk dat de overheid wat meer wordt dan een technische regel-

instantie en dat zij voor een paar eenvoudige vuistregels inzake rechten en plichten ook een normatieve instantie wordt. Hierin past geen gedoogcultuur. Gedogen (in het Engels *'looking the other way'*, de andere kant uitkijken) is als het goed is altijd tijdelijk, namelijk in afwachting van solide wetgeving. Het mag nooit tot cultuur uitgroeien en een permanent beleidsmatig en politiek zweven worden. Dan verwordt het tot een teken voor de burgers dat de overheid maar wat aan kan modderen. Wat

voor een noodlottige uitwerking moet dat niet hebben op de deugdzame burger die in maart telkens weer naar behoren zijn belastingaangifte doet? In het spanningsveld tussen overheid en markt staat voor ons het maatschappelijk effect voorop. Om dat concreet te maken: wij moeten met zijn allen beter worden van een volledig geprivatiseerde Nederlandse Spoorwegen.

Mocht dat niet het geval blijken te zijn dan is het dus geen goed idee en moeten we ingrijpen. Want ook hier geldt: niet omwille van de ideologie de NS als overheidsmonopolie, niet omwille van de ideologie de NS als geheel vrije marktpartij, neen, omwille van alle burgers kiezen wij voor de methode die voor de samenleving de meeste vruchten afwerpt. Wij praten immers niet voor niets over openbaar vervoer. Als partij van de samenleving hechten wij

grote waarde aan de rol van sociale partners. De overlegeconomie, de sociale markteconomie, het is ons op het lijf geschreven en binnen de Europese Unie willen we ons sterk maken om het concept algemeen aanvaard te krijgen. Voor de overheid

zien we in sociale zin een essentiële rol als vangnet en als bijsturende instantie. Maar een rechtvaardige overheid betekent ook dat zij allereerst de nadruk zal leggen op de eigen verantwoordelijkheid van de burger. Pas wanneer die eigen verantwoordelijkheid van de burger of van groepen van burgers niet valt te verwezenlijken, komt de overheid in beeld. Dan herkennen wij ons, variërend van gezondheidszorg tot sociale voorzieningen, in het capuccino-model - de overheid voor het basispakket, de sociale part-

**Het staat voor mij
buiten kijf dat we
dringend behoefte
hebben aan een
gezaghebbender
overheid.**

ners voor de kwalitatieve toevoeging en indien gewenst het toefje op eigen kosten.

Kwaliteit

In de aanloop naar de verkiezingen is onze keuze voor de kwaliteit van de samenleving en onze weigering om op dit moment verder voor iedereen lasten te verlichten door de buitenwereld opgevat als een positionering links van de paarse coalitie. Dat gaat voorbij aan de nadruk die wij ook hebben gelegd op eigen verantwoordelijkheid en op reductie van het overheidstekort. Deze veronderstelde positionering maakte ons kwetsbaar en bracht ons in een rol die niet past bij onze identiteit en derhalve iets kunstmatigs had. Tussen geëmancipeerde en emanciperende bur-

gers willen wij staan met onze kwaliteiten, met onze benadering en met onze antennes. Dat mag niet moraliserend zijn, dat mag niet pedant zijn. Dat imago schudden wij werkende weg van ons af, want in werkelijkheid is onze identiteit allang niet meer in overeenstemming met dat beeld uit de jaren vijftig dat sommige media zo graag op ons plakken.

Wie op dit moment een kijkje neemt in onze fractie weet wel beter.

Datzelfde geldt voor het beeld van de spagaat dat in de media veelvuldig naar voren wordt gehaald. Ik noem dat een typering van een achterhaalde politieke analyse, die meer zegt over de analisten dan over onze partij. Zij is tenslotte gebaseerd op een links-rechtsschema dat allang de werkelijkheid van de Nederlandse politiek niet meer weerspiegelt.

Paars is daar het levende bewijs van. De indeling in het politieke spectrum wordt niet meer bepaald door de sociaal-economische, materiële, as, maar door de as van marktdenken versus gemeenschapsdenken, de immateriële as, met een belangrijke rol voor waarden en normen en de visie op de overheid. Voor ons is de huidige positionering geen beklemming tussen 'twee ruiven', maar een geloofwaardige uitwerking van ons gedachtengoed. Een uitwerking die binnen Europa ook anderen lijkt aan te spreken.

Tony Blair heeft het over zijn 'Derde Weg'. Gerhard Schröder over 'Die Neue Mitte'. "Krachtige gezinnen betekenen een krachtig Groot-Brittannië. Dat zal niet gebeuren door terug te reizen in de tijd, maar het gezin staat centraal in

**Als er iets nodig
is, is het wel
dat politiek-
maatschappelijke
onderwerpen
ook worden gezien
als morele
onderwerpen.**

onze visie van een moderne Brittannië", aldus Tony Blair. Ik zie het misschien premier Kok in Nederland nog net zeggen, maar een PvdA-voorzitter nog niet zo snel. Waarmee maar gezegd wil zijn dat die Derde Weg vele varianten kent, verschillend van land tot land.

Onze positie als volkspartij is niet een kwestie van afpassen en middelen tus-

sen socialisme en liberalisme. Wij hebben een natuurlijke plaats, passend bij onze wortels, passend bij ons erfgoed, passend bij onze bevolgenheid.

In het midden?

Niet zelden wordt er een beeld opgeroepen als zou het gehele politieke spectrum zich 'ergens in het midden' ophouden. Voorzover er nog uitersten zijn, zouden PvdA en VVD zich daar ophouden. Ik denk dat dergelijke type-

ringen te veel voorbij gaan aan wezenlijke politieke verschillen die er toe doen. Hoe vaak komt het niet voor dat oplossingen worden gezocht in overheidsinterventies - een overheid die stuurt, regelt, intervenueert - of in het overlaten van zaken aan het vrije spel van maatschappelijke krachten - de marktwerking? Het CDA miskent deze zaken niet, maar acht ze niet toereikend. Als er iets nodig is, is het wel dat politiek-maatschappelijke onderwerpen ook worden gezien als morele onderwerpen. De morele dimensie van beleidsissues vergt veel meer aandacht dan momenteel in de politieke praktijk gebeurt. 'Waarden en normen' doen het goed in het Haagse jargon, maar over welke waarden en normen hebben we het dan en wat doen we ermee in de praktijk? Het beleid staat bol van pragmatisme, maar zouden we niet veel meer moeten kijken naar de duurzaamheid en toekomstgerichtheid van het politieke handelen? Duurzaamheid wat betreft menselijke relaties en solidariteit, wat betreft de omgang met het natuurlijke milieu, wat betreft de soliditeit van de overheidsfinanciën. Tot die morele dimensie behoort ook het versterken van het probleemoplossend vermogen van de samenleving zelf. Er zijn nu eenmaal onderwerpen die bij uitstek door de samenleving zelf opgepakt kunnen worden. De aandrang in 'Samenleving doe je niet alleen' om te komen tot een beleidsprogramma 'Maatschappelijke verantwoordelijkheid en zelfregulering' houdt hier direct verband mee. Termen als 'het grote midden' gaan ten onrechte voorbij aan de uiteenlopende visies op de verantwoordelijkheden van overheid, markt en samenleving. Het CDA biedt een ander verhaal dan het gangbare staat-marktdenken dat momenteel het regeringsbeleid overheerst.

Om voor deze rol erkenning te krijgen, zullen we hard moeten werken en geduld moeten hebben. We zullen onszelf niet in geforceerd oppositioneel kabaal moeten overschreeuwen, want dat past niet bij ons. Maar we zullen touten, we zullen arrogantie van de macht en we zullen broddelwerk moeten afstraffen. Dat hoort bij de verantwoordelijkheid die de kiezer ons in de hoedanigheid van oppositiepartij heeft gegeven. Telkens opnieuw zullen we moeten waar maken dat we een serieus alternatief vormen. Met spoedig alweer de Statenverkiezingen voor de boeg is de nieuwe fractie weinig tijd vergund. Geduld, uithoudingsvermogen, zelfvertrouwen en een lange adem zullen tenslotte ook voor bredere groepen in de samenleving zichtbaar maken dat voor het CDA ook in de volgende eeuw een belangrijke rol is weggelegd.

Mr. J.G. de Hoop Scheffer is voorzitter van de CDA-Tweede Kamerfractie.